

ประสบการณ์การปฏิบัติตนด้านสุขภาพของพระภิกษุสูงอายุ: กรณีศึกษา
ณ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

พิชญ์วรา พันธุ์พิทยแพทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

เมษายน 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา
จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำภาคปลาย ปีการศึกษา 2547

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณา และช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำแก้ไข
อย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกรณ์ ทรัพย์ทรานนท์ ประธานกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วารี กังใจ และ ดร. สุวดี สกฤตฤกษ์ กรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ แนวทาง และประสบการณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ
จนกระทั่งได้รับความสำเร็จ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้
ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่กรุณาให้
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
ขอขอบพระคุณเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสวัด
ทุกวัด พระมหาสมชาย อิศสรธัญญา โภท พระสมุห์จเร อุดกมลบุญญ และผู้เกี่ยวข้องที่ช่วยอนุเคราะห์
ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย
ขอขอบพระคุณพระภิกษุสงฆ์ทุกรูป ในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ที่กรุณา
สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นอย่างดี พร้อมทั้งผู้เกี่ยวข้องที่อำนวยความสะดวก และให้ความ
ร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี
ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้ทุนสนับสนุน
การวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณสำหรับกำลังใจ การเสริมสร้างพลัง และการช่วยเหลือตลอด
ระยะเวลาที่ทำการศึกษาจากสามี และน้องมิลค์บุตรสาว ซึ่งเป็นมุมทรัพย์ทางปัญญาและพลังทาง
ใจมาตลอด พี่น้อง หลาน ๆ น้อง ๆ อาชุกรกรรมหญิง และคุณปริญา แร่ทอง หัวหน้างานทุกท่าน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนุช ห่านรัตติสัย ดร.โยทะกา ภคพงศ์ และอาจารย์พยาบาลทุกท่านที่
กรุณาให้กำลังใจตลอดมา ที่สำคัญอย่างยิ่ง ได้รับความเมตตาและกำลังใจเสมอมาจากหัวหน้า
กลุ่มงานการพยาบาล และรองหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลด้านบริหาร บริการ และวิชาการ และ
ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นทุกคนในสาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ ที่เป็นแรงกระตุ้นและให้กำลังใจ
ซึ่งกันและกัน ตลอดจนทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวไว้ ณ ที่นี้ ที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน รวมทั้งเป็น
กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

พิชญ์วรา พันธุ์พิทยัณฑ์

45911550: สาขาวิชา: การพยาบาลผู้สูงอายุ; พย.ม. (การพยาบาลผู้สูงอายุ)

คำสำคัญ: สุขภาพ/ การปฏิบัติตนด้านสุขภาพ/ พระภิกษุสูงอายุ

พิชญ์วรา พันธุ์พิทย์แพทย์: ประสบการณ์การปฏิบัติตนด้านสุขภาพของพระภิกษุ
 สูงอายุ: กรณีศึกษา ณ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (EXPERIENCE IN HEALTH CARE
 PRACTICE OF THE ELDERLY BUDDHIST MONKS IN KHLONG LUANG, PATHUM
 THANI) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์: รัชนิกรณ์ ทรัพย์กรานนท์, Ph.D., วาริ กังใจ, พย.ด.,
 สุวดี สกุลบุญ, Ph.D. 206 หน้า. ปี พ.ศ. 2550

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรยายประสบการณ์การปฏิบัติตนด้านสุขภาพตาม
 การรับรู้ของพระภิกษุสูงอายุ เกี่ยวกับการให้ความหมายของสุขภาพ การปฏิบัติตนด้านสุขภาพ
 และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
 (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ร่วมกับการบันทึกแถบเสียง เก็บรวบรวม
 ข้อมูลตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2548 ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2549 มีพระภิกษุสูงอายุให้ข้อมูล
 ทั้งหมด 7 รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
 ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ความหมายของสุขภาพ พระภิกษุสูงอายุให้ความหมายของสุขภาพใน 2 ความหมาย
 คือ 1) สุขภาพที่ดี ประกอบด้วย การไม่มีโรค การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และการปฏิบัติ
 ตนที่ดี 2) สุขภาพที่ไม่ดี ประกอบด้วย การมีโรค หรือความเจ็บป่วยทางกาย การมีทุกข์ หรือโรค
 ทางใจ และการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ไม่ดี

2. การปฏิบัติตนด้านสุขภาพ พระภิกษุสูงอายุมีการปฏิบัติตน 2 ด้านคือ การปฏิบัติตน
 เพื่อการดูแลสุขภาพทั่วไป ประกอบด้วย 1) การปฏิบัติตนที่มีผลดีต่อสุขภาพ ได้แก่ การฉัน
 อาหารที่มีประโยชน์ การดื่มน้ำที่เพียงพอ การนอนหลับพักผ่อนเพียงพอ การออกกำลังกายเพื่อ
 สุขภาพ การหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง การจัดการกับความเครียดที่เหมาะสม การมีปฏิสัมพันธ์กับ
 บุคคลอื่น และการตรวจสุขภาพประจำปี 2) การปฏิบัติตนที่มีผลเสียต่อสุขภาพ ได้แก่ การไม่เลือก
 ฉันอาหารที่มีประโยชน์ การสูบบุหรี่ การดื่มกาแฟ การดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง และการไม่ตรวจ
 สุขภาพประจำปี สำหรับการปฏิบัติตนเมื่อเจ็บป่วยนั้น ประกอบด้วย 1) การปฏิบัติตนที่มีผลดีต่อ
 สุขภาพ ได้แก่ การไปพบแพทย์ การใช้สมุนไพร การบีบนิ้ว การทำสมาธิ การดื่มน้ำสะอาด
 ตนเอง และการรักษาด้วยวิธีการอื่น ๆ 2) การปฏิบัติตนที่มีผลเสียต่อสุขภาพ ได้แก่ การฉันยาเอง
 และการดื่มน้ำกาแฟ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ 2 ด้านคือ 1) ปัจจัยที่มีส่วน

ทำให้การปฏิบัติตนมีผลดีต่อสุขภาพ ประกอบด้วยระดับการศึกษาก่อนบวช นิสัยเดิมหรือความเคยชิน อาชีพเดิม ประสบการณ์การเป็นนักกีฬา การถ่ายทอดจากบุคคลในครอบครัว การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเป็นแบบอย่างที่ดี การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสังเกต ประสบการณ์ของบุคคลอื่น สภาพแวดล้อม การมีเครือข่ายด้านสุขภาพ การมีผู้ดูแลหรือให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพ และการบริการด้านสุขภาพ 2) ปัจจัยที่มีส่วนทำให้การปฏิบัติตนมีผลเสียต่อสุขภาพ ประกอบด้วยอาชีพเดิม ข้อจำกัดจากภารกิจของสงฆ์ การถูกชักจูงจากเพื่อน การถวายเป็นบุญคุณ และสภาพแวดล้อม

ผลการศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นภาพรวมของประสบการณ์การปฏิบัติตนด้านสุขภาพของพระภิกษุสูงอายุ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีคุณค่าสำหรับบุคลากรด้านสุขภาพในการพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมสุขภาพ หรือ โปรแกรมการดูแลสุขภาพสำหรับพระภิกษุสูงอายุในประเทศไทย

45911550: MAJOR: GERONTOLOGICAL NURSING; M.N.S. (GERONTOLOGICAL NURSING)

KEYWORDS: HEALTH/ HEALTH CARE PRACTICE/ ELDERLY BUDDHIST MONKS

PITVARA PANPITPAT: EXPERIENCE IN HEALTH CARE PRACTICE OF THE ELDERLY BUDDHIST MONKS IN KHLONG LUANG, PATHUM THANI. THESIS

ADVISORS: RARCHARNEEPORN SUBGRANON, Ph.D., WAREE KANGCHAI, D.N.S., SUWADEE SAKULKOO, Ph.D. 206 P. 2007

The purpose of this qualitative research was to describe the experience in health care practice of the elderly Buddhist monks. Including the meaning of health, health care practice, and factors influencing health care practice. In-depth interviews and audiotape recordings were used in data collection from August 2005 to October 2006. Seven participants were interviewed.

The descriptive statistics and content analysis method were used to analyze data.

The results were as follows:

1. For the meaning of health, there were two meanings: (a) healthy or wellness was an absence of disease or illness, the balance of physical and mental health, and good practice (b) unhealthy was physical illness, mental illness, and the imbalance of physical and mental health.

2. Health care practice consisted of two performances: (a) universal health care practice and (b) illness health care practice. In terms of universal health care practice, it consisted of effective health care practice that defined as appropriate eating, adequate drinking, adequate sleeping, exercise, avoidance risk factors, stress management, relationships with others, and health check up. Ineffective or inappropriate health care practice included inappropriate eating, smoking, coffee drinking, caffeine drinking, and a lack of health check up. In terms of illness health care practice, it consisted of (a) effective or appropriate health care practice that defined as conventional medicine, botanical, manual healing, meditation, drinking their urine, and other methods (b) ineffective or inappropriate health care practice including taking medicine by themselves, and coffee drinking. Factors influencing health care practice were (a) effective or positive factors and (b) ineffective factors or barrier. Positive factor included level of prior education, habit, prior occupation, athletic experience, family, knowledge seeking, role model,

changing behavior, vicarious experience, environment, health networks, care giver, and health service. Ineffective factor were prior occupation, limitation of monks' responsibility, friends, persons, and environment.

The finding revealed an overall picture of the experience in health care practice of the elderly Buddhist monks. These will provide a basis information for health care providers to develop health promotion strategies for elderly monks in Thailand.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
สารบัญ.....	ณ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและพระภิกษุ.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพ.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพในพระพุทธศาสนา.....	14
พระพุทธศาสนากับการสูงอายุ.....	35
แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	37
แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	53
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	58
ผู้ให้ข้อมูล.....	58
สถานที่ศึกษา.....	58
กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
ความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย.....	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิจัย.....	76
ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล การเลือกผู้ให้ข้อมูล และสถานที่ศึกษา.....	76
ส่วนที่ 2 ประสิทธิภาพการปฏิบัติตนด้านสุขภาพของผู้ให้ข้อมูล.....	82
ความหมายของสุขภาพ.....	82
การปฏิบัติตนด้านสุขภาพและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ.....	89
การปฏิบัติตนด้านสุขภาพ.....	89
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ.....	119
5 สรุปและอภิปรายผล.....	135
สรุปผลการวิจัย.....	135
อภิปรายผลการวิจัย.....	136
ข้อเสนอแนะ.....	176
บรรณานุกรม.....	179
ภาคผนวก.....	192
ภาคผนวก ก.....	193
ภาคผนวก ข.....	195
ภาคผนวก ค.....	198
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	206

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามตำบล อายุ จำนวนพรรษา วัตถุประสงค์ในการบวช ตำแหน่งทางศาสนา วุฒิการศึกษาทางโลกและทางธรรม และอาชีพเดิมก่อนบวช.....	77
2	จำนวนผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการมีโรคประจำตัว และการสูบบุหรี่.....	79

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แผนที่ประชากร (Demographic Map) แสดงชื่อวัดและจำนวนพระภิกษุสูงอายุของแต่ละตำบลในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	62
2 แผนที่ประชากร (Demographic Map) แสดงชื่อวัดและจำนวนพระภิกษุสูงอายุที่ไม่มีโรคที่ต้องปฏิบัติตนเป็นพิเศษ เช่น โรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคไตวายเรื้อรัง และโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ฯลฯ ของแต่ละตำบลในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	63
3 แผนที่กายภาพ (Physical Map) ของวัดในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	64
4 สรุปการให้ความหมายของสุขภาพของพระภิกษุสูงอายุ.....	88
5 สรุปการปฏิบัติตนด้านสุขภาพของพระภิกษุสูงอายุ.....	118
6 สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ.....	133
7 สรุปภาพรวมประสบการณ์การปฏิบัติตนด้านสุขภาพของพระภิกษุสูงอายุ.....	134